

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
«УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗИНА**

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Колективна монографія

*За редакцією
доктора економічних наук,
професора В. І. Чобіток*

УДК 338:005.591.6]:339.9](477)(02)

У67

doi.org/ 10.35668/978-617-8332-75-4

*Рекомендоване до видання рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту
«Українська інженерно-педагогічна академія»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(Протокол № 4 від 25.02.2025 р.)*

Рецензенти:

ВАЛІНКЕВИЧ Наталія Василівна – д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету;
ВОВК Ольга Миколаївна – д.е.н., проф., професор кафедри економічної кібернетики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;
ЗАЛУЦЬКА Христина Ярославівна – д.е.н., проф., професор кафедри економіки підприємства та інвестицій Національного університету «Львівська політехніка».

У67 Трансформація соціально-економічних систем в умовах глобалізації = Transformation of socio-economic systems in the context of globalization : колективна монографія за ред. д.е.н., проф. Чобіток В. І. – Х. : Вид-во Іванченка І. С., 2025. – 712 с.

ISBN 978-617-8332-75-4.

В колективній монографії розглядаються концептуальні аспекти стратегічно-орієнтованого управління та інституційний дизайн розвитку соціально-економічних систем в умовах глобалізації; приділяється увага питанням інноваційно-інвестиційного управління соціально-економічними системами, формування стратегії трансформаційних змін розвитку соціально-економічних систем в умовах цифрової трансформації; висвітлюється питання щодо маркетингових підходів до адаптивного управління соціально-економічними системами; розкриваються обліково-фінансові аспекти до формування парадигмального розвитку соціально-економічних систем.

Колективна монографія розрахована на широке коло читачів, зацікавлених питаннями економіки, соціології, політології та міжнародних відносин, здобувачів освіти, вчених, викладачів, аспірантів, представників бізнесу, працівників органів державної влади та місцевого самоврядування, експертів, аналітиків, яким цікава проблематика дослідження та її складові.

Опубліковані матеріали відображають власну думку авторів, яка може не збігатися з позицією редакції та носити дискусійний характер. За зміст матеріалів відповідальність несуть автори.

УДК 338:005.591.6]:339.9](477)(02)

© Чобіток В. І., 2025.

© ННІ «УПА» ХНУ ім. В. Каразіна, 2025.

© Видавець Іванченко І. С., 2025.

ISBN 978-617-8332-75-4

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. СТРАТЕГІЧНО-ОРІЄНТОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ ДИЗАЙН РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	8
1.1. Методологічні платформи дослідження ефективності стратегічно-орієнтованого управління в організаціях і організаційних мережах в умовах глобалізації <i>Волинець Л.М.</i>	8
1.2. Стратегічні напрями розвитку логістичного потенціалу водного транспорту України в умовах цифрової трансформації та глобалізації <i>Кузьменко О.М., Санжаревський Д.В.</i>	24
1.3. Актуальність корпоративної культури в системі управління підприємствами в сучасних умовах <i>Обидєннова Т.С.</i>	36
1.4. Емоційний інтелект як важлива складова бізнес-лідера в цифрову епоху <i>Пак А.В.</i>	53
1.5. Вплив глобалізаційних процесів на стратегічне управління: виклики та можливості <i>Тарасюк М.В.</i>	71
1.6. Вплив глобалізації на стан соціально–економічної системи України в умовах впровадження структурних реформ та модернізації економіки <i>Ус Ю.В.</i>	95
1.7. Безпека як комплексна характеристика стійкості економічної системи у глобальному вимірі <i>Хаустова В.Є., Трушкіна Н.В.</i>	111
1.8. Актуальні аспекти розвитку підприємництва в умовах глобалізації <i>Чуйко М.М.</i>	125
1.9. Innovative economic models: cluster approach in regional development <i>Міа́нкіх І.М., Онофрі́чук Ю.І.</i>	143
РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНЕ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	155
2.1. Інноваційні концепції гармонізації розвитку персоналу підприємств в умовах нестабільності <i>Гавриш О.М.</i>	155
2.2. Роль держави в формуванні системи управління корпоративними підприємствами: інноваційно-методичні аспекти <i>Головін О.А.</i>	172
2.3. Інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств в умовах невизначеності <i>Дем'яненко Т.І.</i>	181
2.4. Концептуальні підходи щодо визначення інтелектуального капіталу в системі управління ІТ-підприємствами <i>Клименко А.Б.</i>	197
2.5. Концептуальні основи управління мотивацією персоналу підприємства в умовах воєнного стану <i>Самойленко В.В.</i>	219
2.6. Вплив війни на ринок праці України: сучасний стан, виклики та можливості післявоєнного відновлення (світовий досвід) <i>Черняєва А.О.</i>	243
2.7. Євроінтеграційний вектор митно-безпекової діяльності в умовах невизначеності <i>Чорна Т.О.</i>	260

РОЗДІЛ 5. ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДО ФОРМУВАННЯ ПАРАДИГМАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	568
5.1. Управління фінансовою стійкістю промислового підприємств як складова забезпечення його економічного розвитку <i>Божанова О.В.</i>	568
5.2. Нефінансова звітність в умовах викликів сьогодення <i>Гуренко Т.О.</i> ..	593
5.3. Оцінювання глобальних та секторальних загроз на діяльність підприємств залізничного транспорту <i>Кірдіна О.Г.</i>	611
5.4. Сучасні методологічні аспекти обліку та оцінки транспортних засобів компанії в умовах трансформації соціально-економічних систем <i>Польова Т.В.</i>	629
5.5. Парадигма облікового забезпечення управління витратами в умовах цифрової трансформації <i>Порсюрова І.П.</i>	651
5.6. Визначення ключових векторів розвитку державної боргової стратегії у контексті макроекономічної нестабільності України <i>Шелест О.Л.</i>	668
5.7. Diagnostics of the financial potential for the restoration of ukraine's infrastructure <i>Kravchenko O.O.</i>	694
ПІСЛЯМОВА	710

РОЗДІЛ 5. ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДО ФОРМУВАННЯ ПАРАДИГМАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

5.1. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВ ЯК СКЛАДОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Божанова О.В.

*к.е.н, доцент, Український державний університет
науки і технологій (м. Дніпро)*

Фінансова стійкість промислового підприємства є одним з ключових аспектів її життєздатності та здатності адаптуватися до мінливого економічного середовища. Протягом історії розвитку економічної науки визначення «фінансова стійкість підприємства» еволюціонувала, адаптуючись до різних соціальних та економічних ситуацій. Особливої актуальності питання щодо управління фінансовою стійкістю набуває під час воєнних дій в країні та подальшого відновлення економіки, коли прогнозування та управління економічними та фінансовими ризиками стає вирішальним для виживання підприємства.

Мінливі умови війни та після воєнна невизначеність створюють унікальні виклики для корпоративного фінансового менеджменту. У світлі цього розуміння фінансової стійкості у воєнний час вимагає перегляду та уточнення існуючих визначень, щоб врахувати специфічні фактори, такі як волатильність ринку, обмежений доступ до ресурсів, зміна споживчого попиту та геополітична невизначеність.

Аналіз сучасної економічної літератури свідчить, що на сьогодні не існує єдиного підходу до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства». В табл. 5.1 наведено трактування поняття «Фінансова стійкість підприємства».

Таблиця 5.1

Трактування поняття «фінансова стійкість» різними авторами

Автор	Визначення «фінансова стійкість підприємства» це -
1	2
Ковальчук Н.О.[1]	стан фінансових ресурсів, при якому підприємство має можливість своєчасно та в повному обсязі виконувати всі свої зобов'язання перед різними суб'єктами господарювання за рахунок власних та залучених коштів
Стригуль Л. С. [2]	залежність підприємства від ефективного управління фінансовими ресурсами, що характеризуються оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних та позикових коштів, активів та джерел їх формування.

1	2
Скаковська С. С., Заблюк Ю. В. [3]	здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів в мінливому внутрішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику
Кучеренко К. В. [4]	характеристика стабільного фінансового стану підприємства, що забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі використовуваних фінансових ресурсів.
Домбровська С.О., Горбаченко М.Д. [5]	актуальний стан рахунків підприємства, які гарантують постійну платоспроможність даного підприємств
Мірошнікова Т.І. [6]	визначає такий стан фінансових ресурсів, склад і структура яких дають змогу забезпечувати в умовах невизначеності зовнішнього середовища достатній рівень платоспроможності і розвиток діяльності на довгострокову перспективу на основі зростання прибутку і капіталу
Партин Г. О., Папірник С.Є. [7]	це стан підприємства, за якого ефективно управління фінансовими ресурсами та оптимальна структура капіталу гарантують платоспроможність та отримання прибутку як в поточному, так і в довгостроковому періодах в обсягах, достатніх для розвитку та самофінансування підприємства за умов високого рівня мінливості внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування.
Мороз Н. В., Блага О. В [8]	це такий стан активів та пасивів (кількісним і якісним), який слугує запорукою надійного його функціонування та запорукою довіри зацікавлених осіб.
Чепка В.В., Матяш О.К. [9]	комплексне поняття, в якому відображається стабільний фінансовий стан підприємства, за якого ефективно формуються, розподіляються та використовуються фінансові ресурси, забезпечуються фінансова автономія, платоспроможність, дохідність та рентабельність, розвиток діяльності на поточний та майбутній періоди

Джерело: складено авторами за матеріалами [1-9]

Отже, фінансова стійкість підприємства – це здатність підприємства зберігати стабільність фінансового стану в умовах мінливого ринку та економічної і політичної нестабільності. Фінансова стійкість може бути досягнута через правильне управління фінансами, адекватне фінансове планування, дійове управління боргами та ризиками. Важливо, щоб підприємство мало достатні

фінансові ресурси для покриття поточних зобов'язань і забезпечення для майбутнього зростання конкурентоспроможності та економічного розвитку.

Науковці виділяють наступні види фінансової стійкості промислового підприємства: поточна – на певний період часу; реальна – враховує можливості здійснення розширеного виробництва в умовах конкуренції; формальна – створюється і підтримується державою; потенційна – враховує мінливі зовнішні умови [2-15].

Задля ефективного управління фінансовою стійкість промислового підприємства необхідне розуміння сутності чинників, що на неї впливають.

У сучасному економічному словнику дається таке тлумачення поняттю «чинник»: «Чинник в економіці, робота чи умова, що мають прямий вплив на поточну (операційну) роботу (чи структуру затрат на інші роботи) певного господарства». Як правило, чинники впливу на фінансову стійкість найчастіше пов'язують з функціонуванням зовнішніх та внутрішніх факторів [9].

Внутрішнє вимірювання фінансової стійкості відображає стан ресурсного потенціалу та його динаміку, що забезпечують стабільно високі фінансово-економічні показники діяльності підприємств. Науковці поділяють чинники впливу на фінансову стійкість підприємства на дві групи: внутрішні та зовнішні. В табл. 5.2 наведено чинники впливу на фінансову стійкість підприємства.

Таблиця 5.2

Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства

Зовнішні чинники впливу	Внутрішні чинники впливу
<ul style="list-style-type: none"> - законодавчо-адміністративні; політична стабільність; - соціально-демографічні чинники впливу; - соціально-економічна стабільність країни; - рівень платоспроможного попиту; - рівень конкуренції; - оподаткування; - кредитна політика; - податкова політика; - стан та перспективи розвитку галузі; - кризовий стан економіки; - низький рівень фінансового ринку; - рівень науково-технічний прогрес. 	<ul style="list-style-type: none"> - фінансові ресурси та ефективність їх використання (склад і структура активів; співвідношення власних та позикових коштів; склад і структура фінансових ресурсів), - принципи організації та управління (якість корпоративного управління); - інновації; - виробництво; - фінансування та реалізація; - розмір підприємства; - рівень гнучкості системи управління; - ступінь відповідності вимогам споживачів за якістю та ціною продукції; стан матеріально-технічної бази підприємства; - стан сучасних технологій, майнових та фінансових ресурсів, ступінь залежності від зовнішніх кредиторів та інвесторів; - ефективність репутація підприємства, баланс між репутацією підприємства та якістю мегопродукції; - принципи організації та управління (якість корпоративного управління; інноваційна діяльність; технологічний рівень виробництва); - політика в області цінних паперів

Джерело: складено авторами за матеріалами [8-11]

Слід зауважити, що науковці зовнішні чинники впливу на фінансову стійкість промислових підприємств поділяють на три групи. До першої групи відносять наступні чинники:

- національні (інфляція; законодавчі акти; платоспроможний попит; фаза економічного циклу; політична стабільність держави; величина заощаджень та доходів населення; рівень цін, можливість одержання кредиту; загрози конкуренції та поглинання інших фірм);
- ринкові (нові джерела ресурсів, матеріали, техніка та технології; ступінь розвитку маркетингу; рівень використання наукомісткого обладнання; якість продукції; рівень витрат виробництва);
- міжнародні (економічний розвиток; фінансова політика транснаціональних банків; курси валют; функціонування спільних виробництв; фінансовий стан іноземних контрагентів) [11].

Всі представлені фактори є різними за своєю природою, але взаємопов'язані між собою і доповнюють один одного, тому повинні враховуватися при розробці та реалізації бізнес-планів, економічних програм, спрямованих на підвищення фінансової стійкості суб'єктів господарювання [11].

Як уже зазначалося, окрім відсутності єдиного погляду серед науковців на трактування поняття «фінансова стійкість підприємства», спостерігається також відсутність єдиного підходу до її оцінки. При проведенні аналізу використовуються різні методи та підходи з урахуванням поставлених цілей, завдань, а також технічної допомоги та інформаційних ресурсів, які є в розпорядженні аналітиків. Характерними рисами аналізу фінансової стійкості промислових підприємств є:

- розробка та використання системи показників, яка всебічно характеризує фінансову стійкість і забезпечує документальне підтвердження процесу аналізу та його кінцевих результатів;
- дослідження причин зміни цих показників, виявлення та вимірювання взаємозв'язків і взаємозалежності між показниками;
- системний підхід, тобто дослідження всієї сукупності факторів, що впливають на фінансову незалежність, на основі їх деталізації, систематизації й узагальнення;
- для виявлення напрямів підвищення фінансової стійкості підприємств застосовуються спеціальні аналітичні прийоми [12].

У сучасних економічних умовах значно збільшується роль оперативного та якісного аналізу фінансової стійкості підприємства, а також пошук ефективних підходів до її підвищення та зміцнення. Інформаційною базою для оцінки фінансової стійкості підприємства виступають наступні дані:

- бухгалтерський баланс (форма № 1);
- звіт про фінансові результати (форма № 2);

За рівнем доступності інформацію, яка використовується для оцінки фінансової стійкості, можна класифікувати як відкриту та закриту (конфіденційну).

Інформація, що міститься в бухгалтерській та статистичній звітності, є загальнодоступною, а отже, належать до відкритої інформації [12]. Кожне підприємство розробляє власні планові та прогнозні показники, норми, стандарти, еталони, ціни та ліміти, а також систему оцінки та політику управління фінансовою стійкістю. Ця інформація є конфіденційною, не розголошується, а в деяких випадках "ноу-хау". Відповідно до чинного законодавства України, промислове підприємство має можливість зберігати подібну інформацію в таємниці. Перелік такої інформації визначається керівником підприємства. Між показниками бухгалтерського балансу та звітності існує взаємозв'язок, їх значення для оперативної та якісної оцінки фінансового стану підприємства залежать від їх достовірності та дати складання звіту.

Загалом баланс складається з активу і пасиву, що показує, як розподіляються активи і зобов'язання протягом певного часу і як саме ці активи фінансуються за рахунок власного і залученого капіталу. Джерелами інформації для аналізу є:

- бухгалтерський баланс підприємства за попередній рік та за звітний період (форма 1);
- звіт про фінансові результати та їх використання за звітний період та попередній рік (Форма 2);
- звіт про фінансовий та майновий стан (форма 3);
- звіт про витрати на виробництво продукції, виконання робіт та надання послуг;
- розрахунок нормативу власних оборотних коштів;
- розбивка дебіторської та кредиторської заборгованості;
- звіт про наявність та рух основних засобів, амортизації;
- зведена таблиця ключових показників; - звіт про рух грошових коштів у валюті;
- бізнес-план;
- матеріали маркетингових досліджень;
- результати проведених ревізій;
- інша інформація [13].

Для більш якісного розуміння бухгалтерського балансу як інформаційної бази для аналізу фінансової стійкості розглядається форма балансу, обґрунтовується необхідність внесення змін до існуючої форми балансу, вивчаються методи оцінки статей з урахуванням їх впливу на показники фінансової стійкості, обговорюється зміст динамічного та статичного розуміння балансу.

Форма і структура бухгалтерського балансу багато в чому визначає якість і достовірність аналізу фінансової стійкості підприємства. У теорії та практиці, принципи на основі яких повинна формуватися балансова стаття чітко не визначені. Виходячи з вивчення різних форм бухгалтерського балансу, науковці пропонують об'єднати залишки бухгалтерських рахунків у статті балансу за принципом суттєвості [14].

В науковій і навчальній літературі розглядають чотири типи фінансової стійкості.

Перший тип фінансової стійкості – абсолютна фінансова стійкість, коли запаси і витрати менше суми власного оборотного капіталу, тобто всі запаси і витрати покриваються власними оборотними коштами і не потребують залучення позикових коштів. Тобто, підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів. Однак така ситуація зустрічається не так часто.

Другий тип фінансової стійкості – нормальна фінансова стійкість, коли підприємство використовує для покриття запасів, крім власних оборотних коштів, також довгострокові зобов'язання. Така ситуація для підприємства є нормальною, оскільки при ній гарантується платоспроможність підприємства.

Третій тип фінансової стійкості – нестійкий (передкризовий) фінансовий стан, коли у підприємства спостерігається нестача джерел фінансування запасів і витрат, пов'язана з порушенням платоспроможності, але водночас зберігається можливість відновлення рівноваги платіжних засобів і платіжних зобов'язань за рахунок залучення тимчасово вільних джерел засобів в оборот підприємства.

На практиці, аналізуючи фінансову стійкість підприємств аналітики використовують одночасно декілька різних прийомів і способів аналізу.

Розглянемо ключові аспекти використання різних методів оцінки фінансової стійкості підприємства. Агрегатний метод полягає в аналізі абсолютних показників, які дозволяють визначити ефективність управлінських рішень щодо управління запасами. До таких показників належать ті, що відображають рівень забезпеченості запасів джерелами їх формування. Обчислення цих показників включає співвідношення обсягу запасів із власними оборотними коштами, довгостроковими зобов'язаннями та короткостроковими кредитами. Позитивний баланс цих показників свідчить про фінансову стійкість підприємства.

Абсолютний рівень фінансової стійкості характеризується повним покриттям запасів власними оборотними коштами, що забезпечує незалежність від зовнішнього фінансування. Нормальний рівень відзначається недостатністю власних коштів, однак довгострокові зобов'язання та короткострокові кредити покривають потреби у запасах. Нестійкий рівень виникає, коли власних коштів і довгострокових зобов'язань бракує, проте сукупні джерела фінансування дозволяють забезпечити формування запасів. Кризовий фінансовий стан характеризується дефіцитом власних коштів, довгострокових і короткострокових зобов'язань, що свідчить про значну залежність від позикових ресурсів і підвищений ризик банкрутства.

Серед методів оцінки фінансової стійкості найбільш поширеним є коефіцієнтний підхід через простоту розрахунків і доступність даних. Маржинальний підхід оцінює фінансову стійкість через аналіз маржинального доходу. Бальний підхід базується на оцінці відносних показників, тоді як інтегральний підхід забезпечує комплексну оцінку фінансового стану за допомогою інтегрованого показника.

Факторний підхід передбачає аналіз впливу окремих факторів на фінансову стійкість, а балансовий метод оцінює ступінь покриття запасів фінансовими ресурсами.

Матричний підхід надає наочне відображення фінансових даних, що сприяє глибшому аналізу.

Вибір підходів або їх комбінацій залежить від цілей і завдань дослідження, що стоять перед підприємством.

Значення і сутність фінансової стійкості виявляються в її показниках. Учені виділяють абсолютний показник фінансової стійкості – власний оборотний капітал. Власний оборотний капітал характеризує обсяг власних фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення потреб поточної діяльності. Збільшення показника свідчить про розвиток діяльності підприємства.

У процесі оцінювання фінансової стійкості досліджуються її відносні показники. Слід зазначити, що науковці не дійшли єдиного розуміння, щодо переліку відносних показників, які в повній мірі характеризують фінансову стійкість.

В табл. 5.3 наведено комплексну методику визначення фінансової стійкості промислового підприємства.

Таблиця 5.3

Комплексна методика визначення фінансової стійкості промислового підприємства

Методики визначення фінансової стійкості промислового підприємства	Показники визначення фінансової стійкості промислового підприємства
Загальна оцінка фінансової стійкості промислового підприємства	- стійкість джерел формування капіталу; - ресурсна стійкість; - стійкість управління
Відносні показники	- Коефіцієнти: - автономії; - фінансової залежності; - фінансового ризику; - маневреності власного капіталу; - структури покриття довгострокових вкладень; - довгострокового залучення позикових коштів; - фінансової незалежності капіталізованих джерел; - питомої ваги власних коштів і довготермінових зобов'язань; - поточної заборгованості; - концентрації залученого капіталу; - страхової стабільності капіталу; - фінансової стійкості.
Абсолютні показники	- запаси; - власні оборотні кошти; - функціонуючий капітал; - загальна величина джерел формування запасів.
ПР і ЗФС	- поріг рентабельності; - запас фінансової стійкості.

Джерело: сформовано автором

Проблематика інтегральної оцінки фінансової стійкості промислових підприємств займає важливе місце в наукових дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних учених. У науковій роботі Наумової М. представлено систематизацію існуючих підходів до побудови економіко-математичних моделей, які використовуються для оцінки та прогнозування економічних процесів [15]. Нею встановлено, що жоден з існуючих методів моделювання не забезпечує всебічного та адекватного опису всіх аспектів функціонування елементів економічної системи. Водночас прогнозується, що подальший розвиток сучасних інформаційних технологій дозволить розробити універсальні моделі з високим рівнем достовірності.

При формуванні інтегральних індексів оцінки фінансової стійкості підприємств дослідники пропонують використовувати методи багатовимірної статистичного аналізу, включаючи метод головних компонент [16-18], а також кластерний, таксономічний і дискримінантний аналіз [19-22]. У дослідженні С. Томчака [22] проведено зіставлення дискримінантної та Баєсовської моделей. Т. Клебанова, А. Димченко та А. Рудаченко [23] запропонували застосовувати модель нечіткої нейронної мережі, засновану на п'яти діагностичних показниках: частці коштів у виробничій сфері, оборотності активів, коефіцієнті трансформації, коефіцієнті фінансової незалежності, коефіцієнті швидкої ліквідності та рентабельності капіталу.

Модель редукції індикаторів, розроблена в роботі [24] з використанням методів Data Mining, зокрема методу головних компонент, дозволила суттєво зменшити розмірність інформаційного простору показників оцінки нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів України. Дискримінантний аналіз, як зазначається в нормативно-правових актах, застосовується Національним банком України (НБУ) для інтегральної оцінки кредитоспроможності підприємств-позичальників [25], а також Міністерством фінансів України для побудови інтегральних показників фінансового стану підприємств різних галузей [26]. У дослідженні [27] проведено критичний аналіз моделей інтегральної оцінки фінансового стану та рівня кредитоспроможності на прикладі підприємств водопостачання та водовідведення України.

Узагальнення теоретичних і методичних розробок у сфері інтегральної оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств вказує на відсутність єдиного методологічного підходу до створення універсальної моделі та системи індикаторів, здатних повноцінно характеризувати рівень розвитку підприємств.

Дослідження проблем управління фінансовою стійкістю промислових підприємств свідчить про те, що існуючі методи та моделі слабо формалізовані й не дозволяють з достатнім ступенем точності оцінити рівень фінансової стійкості підприємства, що веде до зниження ефективності прийняття управлінських рішень. Ефективне функціонування системи управління фінансовою стійкістю підприємства багато в чому залежить від методів і моделей оцінки поточної фінансової стійкості, отримання достовірної інформації та формування управлінських рішень.

Отже, основою для обґрунтування та прийняття рішень щодо управління фінансовою стійкістю промислового підприємства є аналіз та оцінка поточної фінансової стійкості. Початковим етапом оцінки є визначення складу показників які характеризують фінансову стійкість підприємства. Встановлення формалізованих зв'язків між вихідними показниками, чинниками, що впливають на них, і результатами господарської діяльності перетворює їх на систему, що надає можливість використовувати єдину технологічну модель для реалізації головних функцій управління підприємством.

Інтегральне оцінювання фінансової стійкості підприємства автор пропонує проводити у декілька етапів. На рис. 5.1. наведено етапи розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості промислового підприємства. Першим етапом є збір, систематизація та аналіз фінансово звітності підприємств за період, що досліджується.

Рис. 5.1. Етапи розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості промислового підприємства

Джерело: сформовано автором

На другому етапі на підставі фінансової звітності проводиться розрахунок та аналіз динаміки фінансових показників що характеризують фінансову стійкість підприємства. Майже всі фінансові коефіцієнти визначаються умовними одиницями, тобто є безрозмірними. У такому випадку необхідності у нормуванні немає, але у випадках коли для деяких показників не виконується ця умова, тоді виникає необхідність їх унормування. На основі отриманих даних розраховуються інтегральні показники фінансової стійкості промислового підприємства.

Як об'єкт дослідження було обрано промислові підприємства металургійної галузі – АТ “Запорізький завод феросплавів” та АТ “Нікопольський завод феросплавів”. Була досліджена фінансово-аналітична звітність підприємств за 2018 – 2022 рр. Слід зазначити, що у відкритому інформаційному просторі відсутня фінансово – аналітична звітність даних підприємств за 2023 рік.

Зауважимо, що в Україні було три феросплавних підприємства, проте Стахановський завод феросплавів, що знаходиться у м. Кадіївка Луганської області, юридично належить структурам групи “Приват”. З весни 2014 року завод контролюється самопроголошеною Луганською Народною Республікою. У ході війни на Донбасі завод був зруйнований і зупинився. У 2018 році завод перейшов під «зовнішнє управління» південно-осетинської компанії ЗАТ «ЗОВНІШТОРГСЕРВІС» та отримав назву філія № 13 «Стаханівський завод феросплавів» ЗАТ «Зовнішторгсервіс».

За результатами 2024 року українські феросплавні підприємства значно скоротили виробництво. Загальний обсяг випуску продукції впав на 49,4% порівняно з попереднім роком, склавши 108,15 тисяч тонн замість 213,59 тисяч тонн у 2023 році.

Детальна статистика виробництва показує суттєве зниження по всіх ключових продуктах даних підприємств:

- виробництво силікомарганцю зменшилось на 45%, досягнувши позначки 104,15 тисяч тонн;
- випуск феромарганцю скоротився на 66,5%, склавши лише 3,6 тисяч тонн;
- виробництво феросиліцію (з розрахунку на 45-відсотковий) впало до 0,12 тисяч тонн, тоді як у 2023 році цей показник становив 10,49 тисяч тонн;
- металевий марганець у 2024 році взагалі не вироблявся, хоча у 2023 році його виробництво складало 0,03 тисячі тонн;
- інших феросплавів було вироблено 0,28 тисяч тонн, що значно менше порівняно з 2,94 тисячами тонн у 2023 році.

Відповідно до рисунка 1 нами запропоновано 12 фінансових коефіцієнтів які характеризують фінансову стійкість промислових підприємств, що досліджуються. В табл.5.4 наведено показники, що характеризують фінансову стійкість АТ “Запорізький завод феросплавів”.

Аналіз розрахунків показників, які наведено в табл. 5.4 дає змогу зробити наступні висновки:

- коефіцієнт автономії характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності. Оптимальне значення більше 0,5. Протягом періоду, що досліджується він мав різні значення, і на кінець 2022 року склав 0,59, що є вище оптимального значення;
- коефіцієнт фінансової залежності є індикатором фінансової стійкості, який також вказує на здатність компанії проводити прогнозовану діяльність в довгостроковій перспективі. Значення показника говорить про те, скільки фінансових ресурсів використовує компанія на кожну гривню власного капіталу.

**Показники, що характеризують фінансову стійкість
АТ “Запорізький завод феросплавів”**

Найменування показника	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт автономії(незалежності)	0,50	0,51	0,38	0,46	0,57	0,59
Коефіцієнт фінансової залежності	0,50	0,5	0,6	0,5	0,4	0,4
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,46	0,5	0,2	0,5	0,6	0,7
Коефіцієнт капіталізації	0,55	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами	0,39	0,5	0,3	0,4	0,5	0,5
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості, стабільності)	0,99	1,0	0,6	0,9	1,3	1,5
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику, фінансування, левериджу)	1,01	1,0	1,7	1,2	0,7	0,7
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,31	0,3	0,1	0,3	0,5	0,5
Коефіцієнт співвідношення реальних активів і вартості майна	0,40	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2
Коефіцієнт поточних зобовязань	0,89	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9
Коефіцієнт довгострокових зобовязань	0,11	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів	0,54	0,5	0,8	0,5	0,4	0,3

Джерело: складено авторами за матеріалами [48,49]

Нормативне значення показника знаходиться в межах 1,67-2,5. На кінець періоду на підприємстві даний коефіцієнт має значення 0,4, що є негативним явищем;

- значення коефіцієнт маневреності власного говорить про те, яка частина власного капіталу може бути використана для фінансування оборотних активів, а яка частина спрямована на фінансування необоротних активів. Нормативним вважається значення 0,1 і вище. Позитивне значення свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів і частини оборотних. Від'ємне значення показника свідчить, що власний капітал і кошти, залучені на довгостроковій основі, спрямовані на фінансування необоротних засобів, тому для фінансування оборотних активів необхідно звертатися до позичкових джерел фінансування. Це веде до зниження фінансової стійкості. В нашому випадку даний коефіцієнт має позитивні значення і вище ніж нормативне. Слід зазначити, що протягом останніх трьох періодів, що досліджувались даний показник постійно зростав і на кінець 2022 року склав 0,7;

- коефіцієнт капіталізації показує, як підприємство перетворює чистий дохід, отриманий від експлуатації об'єкта і повернення основного капіталу. Даний показник знаходиться в межах 0,5-0,6 протягом всього періоду досліджування, що є позитивним явищем;

- значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами демонструє частку власних оборотних коштів у сумі оборотних активів компанії. Нормативне значення показника забезпечення оборотних активів власними коштами є 0,1 і вище. Високе значення говорить про фінансову стійкість компанії і здатність проводити активну діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування компанії. І навпаки, значення нижче нормативного свідчить про значну фінансову залежність підприємства від зовнішніх кредиторів. Як видно із розрахунків даний показник протягом періоду що досліджувався мав мінімальне значення у 2019 році 0,3, і протягом останніх 2 років 0,5, що є позитивним значенням;

Отже, показники фінансової стійкості демонструють, що 2019, 2020 роки підприємство мало не стійке фінансове становища, і протягом 2021-2022 рр значно його покращало.

В табл. 5.5 наведено показники, що характеризують фінансову стійкість АТ “Нікопольський завод феросплавів”.

Аналіз розрахунків показників які характеризують фінансову стійкість АТ “Нікопольський феросплавний завод”, які наведено в таблиці 4 дає змогу зробити наступні висновки:

- коефіцієнт автономії протягом періоду, що досліджується він мав різні значення, і на кінець 2022 року склав 0,32, що є нижче оптимального значення;

- коефіцієнт фінансової залежності є індикатором фінансової стійкості. На кінець періоду на підприємстві даний коефіцієнт має значення 0,68, що є негативним явищем;

- значення коефіцієнт маневреності власного говорить про те, яка частина власного капіталу може бути використана для фінансування оборотних активів, а яка частина спрямована на фінансування необоротних активів. Нормативним вважається значення 0,1 і вище.

Таблиця 5.5

**Показники, що характеризують фінансову стійкість
АТ “Нікопольський завод феросплавів”**

Найменування показника	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Коефіцієнт автономії(незалежності)	0,21	0,22	0,17	0,18	0,38	0,32
Коефіцієнт фінансової залежності	0,79	0,78	0,83	0,82	0,62	0,68
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-1,31	-1,11	-1,47	-1,11	0,06	0,17
Коефіцієнт капіталізації	0,28	0,29	0,23	0,22	0,43	0,40
Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами	-0,38	-0,31	-0,35	-0,25	0,11	0,18
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості, стабільності)	0,26	0,28	0,21	0,22	0,61	0,47
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику, фінансування, левериджу)	3,86	3,61	4,76	4,59	1,64	2,11
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	-0,51	-0,44	-0,45	-0,32	0,04	0,07
Коефіцієнт співвідношення реальних активів і вартості майна	0,58	0,55	0,56	0,49	0,43	0,30
Коефіцієнт поточних зобов'язань	0,91	0,91	0,93	0,95	0,92	0,89
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	0,09	0,09	0,07	0,05	0,08	0,11
Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів	2,31	2,11	2,47	2,11	0,94	0,83

Джерело: складено авторами за матеріалами [48,49]

Позитивне значення свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів і частини оборотних. Від'ємне значення показника свідчить, що власний капітал і кошти, залучені на довгостроковій основі, спрямовані на фінансування необоротних засобів, тому для фінансування оборотних активів необхідно звертатися до позичкових джерел фінансування. Це веде до зниження фінансової стійкості. В нашому випадку даний коефіцієнт має як негативні так і позитивні значення. Слід зазначити, що протягом останніх двох періодів, що досліджувались даний показник постійно зростав і на кінець 2022 року склав 0,17;

- коефіцієнт капіталізації показує, як підприємство перетворює чистий дохід, отриманий від експлуатації об'єкта і повернення основного капіталу.

Даний показник знаходиться в межах 0,22-0,4 протягом всього періоду досліджування;

- значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами демонструє частку власних оборотних коштів у сумі оборотних активів компанії. Нормативне значення показника забезпечення оборотних активів власними коштами є 0,1 і вище. Високе значення говорить про фінансову стійкість компанії і здатність проводити активну діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування компанії. І навпаки, значення нижче нормативного свідчить про значну фінансову залежність підприємства від зовнішніх кредиторів. Як видно із розрахунків даний показник протягом періоду що досліджувався мав як відємні так і позитвні значення і на кінець 2022 склав 0,18, що є позитивним занченням;

Отже, показники фінансової стійкості демонструють, що 2017-2020 рр. підприємство мало не стійке фінансове становища, і протягом 2021-2022 рр значно його покращало.

Аналіз і оцінка фінансової стійкості підприємства, дослідження причин її зниження та можливостей забезпечення, виявлення індикаторів, що можуть сигналізувати про наближення кризи, прогнозування шляхів зміцнення фінансової стійкості, а також розробка заходів щодо її стабілізації та запобігання банкрутству є одним із найактуальніших напрямів розвитку сучасної фінансової науки.

Для визначення загального рівня фінансової стійкості підприємства пропонується застосовувати інтегрований комплекс показників, що дозволяє робити чіткі висновки про пріоритети розвитку різних промислових підприємств. Основою такого підходу є перетворення натуральних значень кожного критерію фінансової стійкості у безрозмірну форму з подальшим розрахунком інтегрального показника. В якості інтегрального показника фінансової стійкості пропонується використовувати узагальнену функцію Харрінгтона, діапазон значень якої становить від 0 до 1 [32].

Навіть при аналізі окремих факторів, що впливають на фінансову стійкість, слід зазначити, що ці фактори можуть призводити до неоднозначних ситуацій, коли один і той самий об'єкт оцінки може одночасно вважатися як фінансово стійким, так і фінансово нестійким. Для розв'язання цієї проблеми пропонується застосування методології та математичного апарату теорії нечітких множин, яка дозволяє формалізувати нечітку інформацію для створення математичних моделей [32].

Концепція нечітких множин базується на ідеї, що елементи певної множини можуть мати спільну властивість у різному ступені, а отже, належати до цієї множини з різним рівнем інтенсивності. Саме тому доцільно використовувати єдиний універсальний узагальнений інтегральний показник.

Якщо оцінка промислових підприємств знаходиться на основі певних фінансових показників, то доцільно буде проводити оцінку фінансової стійкості за допомогою інтегрального показника, при побудові якого можна використовувати узагальнену функцію Харрінгтона:

$$I_i = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n x_i}$$

де n — кількість показників у i -тій групі;

x_i — значення показника (за необхідності нормоване значення).

Нормування показників відбувається за максимальним значенням:

— для показників стимуляторів:

$$x_y^{norm} = \frac{x_{iy}}{x_{y(max)}};$$

— для показників дестимуляторів:

$$x_y^{norm} = \frac{x_{y(max)}}{x_{iy}}.$$

Узагальнена функція Харрінгтона є однозначним, єдиним та універсальним показником якості досліджуваного об'єкта, а якщо додати ще таку якість, як адекватність, ефективність та статистична чутливість, то стає зрозумілим, що її можна використовувати в якості критерію оптимізації. Шкала Харрінгтона умовно поділяється на п'ять ділянок, які характеризують безрозмірну величину показників, які розглядаються. В табл. 5.6 наведено шкалу бажаності Харрінгтона.

Таблиця 5.6

Шкала бажаності Харрінгтона

Межі показника	Оцінка рівня інтегрального показника
[0;0,2]	«дуже погано»
[0,2;0,37]	«погано»
[0,37;0,63]	«задовільно»
[0,63;0,8]	«добре»
[0,8;1]	«дуже добре»

Джерело: сформовано автором

Для застосування шкали Харрінгтона необхідно всі досліджувані показники привести до безрозмірного виду у відповідності до осі абсцис та розрахувати величини частинних функцій Харрінгтона за рівнем. Число отриманих частинних функцій дорівнює числу показників інвестиційної привабливості промислових підприємств. Далі обчислюється узагальнений показник інвестиційної привабливості промислового підприємства, на основі значущих функцій (визначених для кожного промислового підприємства. У ході дослідження при проведенні інтегральних оцінок фінансової стійкості підприємства на основі нечітко-множинного аналізу було зроблено певне спрощення [29, 30, 31]: нечітко-множинний підхід був реалізований лише для кількох оцінок, у тому числі при проведенні інтегральних оцінок фінансової стійкості підприємства. Для вибору даних фінансових коефіцієнтів було опрацьовано велику кількість літературних джерел. Узагальнюючи існуючі підходи щодо методик фінансового аналізу, нами були відібрані відносні

коефіцієнти фінансової стійкості. Важливим етапом у процесі аналізу фінансової стійкості є прогнозування інтегрального показника фінансової стійкості підприємств.

На підставі показників фінансової стійкості (таблиці 2, 3) визначино інтегральні показники, які характеризують рівень фінансової стійкості підприємств, що досліджувались. Оскільки усі фінансові коефіцієнти визначаються умовними одиницями, тобто є безрозмірними. У такому випадку необхідності у нормуванні немає. В табл. 5.7 наведено розраховані інтегральні показники фінансової стійкості АТ «Нікопольський феросплавний завод» і АТ «Запорізький феросплавний завод».

Таблиця 5.7

Інтегральні показники фінансової стійкості АТ «Нікопольський феросплавний завод» і АТ «Запорізький феросплавний завод»

Назва підприємства	Роки					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
АТ «Нікопольський феросплавний завод»	0,572	0,547	0,542	0,481	0,309	0,361
Рівень інтегрального показника	задовільно	задовільно	задовільно	задовільно	задовільно	задовільно
АТ «Запорізький феросплавний завод»	0,483	0,529	0,437	0,502	0,494	0,476
Рівень інтегрального показника	задовільно	задовільно	задовільно	задовільно	задовільно	задовільно

Джерело: складено авторами за матеріалами [48,49]

Аналіз даних, що наведено в таблиці 5 показує, що обидва феросплавні заводи України мають задовільний стан фінансової стійкості. На рис. 5.2 наочно наведено динаміку інтегрального показника підприємств, що досліджувались.

Отже, підводячи підсумки щодо рівня інтегрального показника фінансово-економічного стану варто зазначити, що він є задовільним. Хоча дані підприємства і мають досить потужний виробничий потенціал та є ряд причин, що стримують їх розвиток. Для підвищення рівня інтегрального показника керівництву підприємств варто активізувати роботу щодо оновлення виробничих фондів, а це в свою чергу дасть можливість підприємству збільшити обсяги виробництва та знизити собівартість продукції, що випускається. Такі дії сприятимуть фінансової стійкості підприємств. Перспективою дослідження є розробка рефлексивного підходу [33] щодо покращення показників фінансової стійкості промислових підприємств.

Управління фінансовою стійкістю – це сукупність принципів і методів формування та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з постійним зростанням прибутку, підтриманням платоспроможності та кредитоспроможності, збереженням фінансової стійкості.

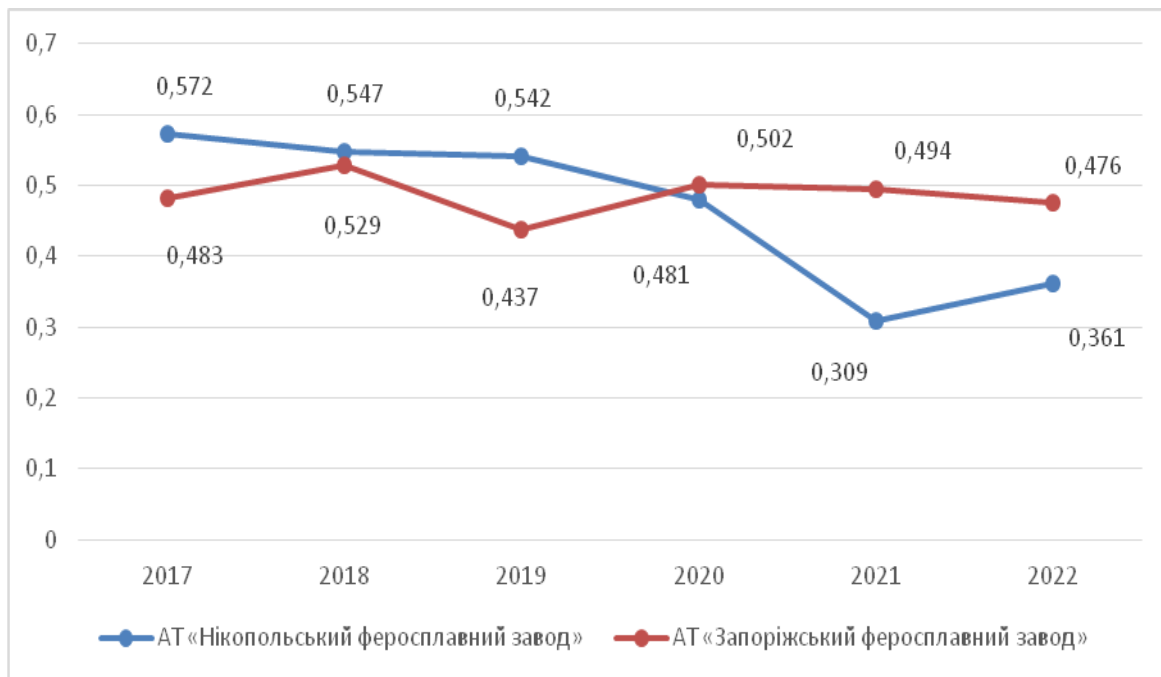

Рис. 5.2. Динаміка інтегрального показника фінансової стійкості АТ «Нікопольський феросплавний завод» та АТ «Запорізький феросплавний завод»
Джерело: складено авторами за матеріалами [48,49]

Сьогодні у зв'язку з воєнним станом більшість вітчизняних підприємств свою увагу зосередили на вирішенні короткострокових завдань. У зв'язку з цим відбуваються зміни завдань, пріоритетів та рішень, що призводить до неповної структури показників фінансової стійкості та зниження їх рівня. Наразі фінансовий стан майже всіх промислових підприємств є дуже складним і ситуація з підвищенням їх платоспроможності не покращилась.

Як свідчить аналіз наукової літератури, більшість науковців розглядають управління фінансовою стійкістю на мікрорівні як діяльність або методичний засіб впливу на діяльність підприємства, а цілями такого управління є забезпечення безперебійної роботи підприємства, розвиток фінансових відносин або самого підприємства, фінансової рівноваги або фінансової відновлення фінансової стійкості, забезпечення адекватних джерел фінансування, підтримання задовільного фінансового стану, збільшення вартості дочірніх підприємств тощо. В табл. 5.8 наведені трактування поняття «управління фінансовою стійкістю підприємств».

Таким чином, управління фінансовою стійкістю підприємства-це розробка і реалізація управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і активів, їх формуванням і розподілом, які дають змогу підприємству розвиватися на основі зростання прибутку і капіталу, зберігаючи при цьому платоспроможність і кредитоспроможність та забезпечуючи і підтримуючи фінансову рівновагу, це комплекс скоординованих і цілеспрямованих заходів та дій.

Трактування поняття «управління фінансовою стійкістю підприємств»

Автор	Визначення поняття
Васильченко Г. В. [34]	сукупність процесів, які підпорядковуються системі принципів та методів розроблення і реалізації управлінських рішень, спрямованих на розвиток фінансових відносин суб'єкту господарювання, що визначаються формуванням, розподілом та використанням його фінансових ресурсів внаслідок ведення господарської діяльності
Гарасюк О. А., Богачевська К. В. [35]	мистецтво забезпечення безперебійної діяльності підприємства та наявності достатньої частки власних коштів, а також рівномірного їх використання, розміщення та накопичення для підтримання фінансової стійкості на довгостроковий період
Слецьких С. Я. [36]	система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів і активів, їх формування та розподілу, яка б дозволила підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні плато- і кредитоспроможності та забезпечення і підтримання фінансової рівноваги
Кравченко М. С. [37]	комплекс управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільного фінансово-господарського становища промислового підприємства в довгостроковій перспективі
Кузенко О. Л. [38]	процес планування, аналізу, організації, мотивації, контролю, пов'язаний із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів їх формуванням і розподілом, який дозволяє підприємству досягти необхідного рівня фінансової стійкості
Бондарєва Т.І., Шірінян Л.В. [39]	системний процес фінансової діяльності, спрямований на забезпечення здатності підприємства відповідати за своїми фінансовими зобов'язаннями у визначений термін, нарощувати потужності та прибутки, підтримувати фінансову рівновагу на стабільному рівні
Скляр Г. П., Педик О. О. [40]	є системою принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів, їх формуванням і розподілом, яка б дозволила підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності, а також забезпечення та підтримання фінансової рівноваги підприємства
Ковальчук Т. І., Цивак Ю. Ю. [41]	– це система принципів та методів розроблення і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням постійного зростання прибутку, збереженням платоспроможності і кредитоспроможності, підтриманням фінансової рівноваги
Герасименко А. М. [42]	процес планування, аналізу, організації, мотивації і контролю, пов'язаний із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів, їх формуванням і розподілом, який дозволяє підприємству досягти необхідного рівня фінансової стійкості
Ходякова О. В. [43]	визначається ефективним формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів на етапах їх життєвого циклу
М. Кравченко [44]	комплекс управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стабільного фінансово-господарського становища промислового підприємства в довгостроковій перспективі
Юдіна С.В. Галаганов В.О. Стребіж М.О. [45]	окремий процес у системі фінансового менеджменту, який орієнтований на баланс між фінансовою стійкістю та ефективністю використання ресурсів.

Джерело: складено авторами за матеріалами [34-45]

У сучасних нестабільних економічних і геополітичних умовах основною метою управління фінансовою стійкістю вітчизняних підприємств є досягнення задовільного фінансового стану та мінімізація масштабів зниження ринкової вартості (з урахуванням значного впливу різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів). Управління фінансовою стійкістю підприємства спрямоване на вирішення таких ключових завдань: своєчасна діагностика передкризового фінансового стану підприємства та вжиття необхідних превентивних заходів для запобігання фінансовій кризі (здійснюється шляхом постійного моніторингу фінансового стану підприємства та факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, які мають найбільший вплив на результати господарської діяльності); усунення неплатоспроможності підприємства. У деяких випадках реалізація лише цього завдання може забезпечити час, необхідний для уникнення поглиблення фінансової кризи та реалізації інших заходів щодо забезпечення фінансової стійкості. Цього можна досягти шляхом закріплення позитивних результатів виходу з фінансової кризи та стабілізації якісних структурних змін у діловій активності з урахуванням довгострокової перспективи. Ефективність заходів щодо подолання негативних наслідків кризових явищ оцінюється за критерієм мінімізації втрати ринкової вартості підприємства порівняно з докризовим рівнем.

У процесі управління фінансовою стійкістю підприємства основні цілі та ключові завдання досягаються шляхом виконання певних функцій. Ці функції слід розглядати насамперед як функції управління фінансовою стійкістю як системи управління і є складовими будь-якого управлінського процесу, незалежно від виду його діяльності, організаційно-правової форми, розміру та структури власності (аналіз фінансової стійкості в поточному періоді, прогнозування параметрів фінансової стійкості на плановий період, розробка ефективних систем стимулювання виконання управлінських рішень з управління фінансовою стійкістю, реалізація прийнятих рішень щодо забезпечення або підтримання необхідного рівня фінансової стійкості (ефективний контроль), а по-друге, функція управління фінансовою стійкістю як специфічної сфери загального управління підприємством. Вона відповідає критеріям підпорядкованості загальній системі управління господарською діяльністю підприємства, залежить від економічних характеристик конкурентного середовища та організаційно-правової функціональної форми підприємства і завжди пов'язана з постійною поведінкою фінансових ризиків погіршення економічних нормативів використання ресурсного потенціалу. Крім того, управління фінансовою стійкістю підприємства ґрунтується на тому, що активи і пасиви, доходи і витрати, позитивні і негативні грошові потоки завжди знаходяться в рівновазі, що гарантує стабільну платоспроможність у довгостроковій перспективі.

Процес управління фінансовою стійкістю підприємств має здійснюватися послідовно за такими етапами: усунення неплатоспроможності, відновлення фінансової незалежності та зміна фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання. Повна фінансова стабілізація може бути досягнута лише в тому випадку, якщо підприємства забезпечать зниження вартості капіталу і при цьому постійно збільшуватимуть ринкову вартість підприємства.

Це завдання вимагає збільшення темпів виробництва та розвитку на основі коригування фінансової стратегії підприємства. Загалом, фінансова стратегія повинна забезпечувати високі темпи економічного розвитку при одночасному зниженні загрози неплатоспроможності.

У процесі управління фінансовою стійкістю управлінці підприємств повинні розробити чіткі механізми, які передбачають інструменти та важелі взаємодії системи для забезпечення результату.

Структура механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства відображено на рис. 5.3.

Ефективне управління фінансовою стійкістю промислового підприємства на будь-якому рівні економічної системи включає окремі етапи:

- моніторинг змін фінансової стійкості;
- визначення проблем виявлених змін;
- розробка заходів, що забезпечують заданий рівень фінансової стійкості;
- аналіз можливостей і повноважень для реалізації прийнятих рішень;
- запровадження розроблених завдань та рішень;
- контроль за реалізацією рішень та завдань [46].

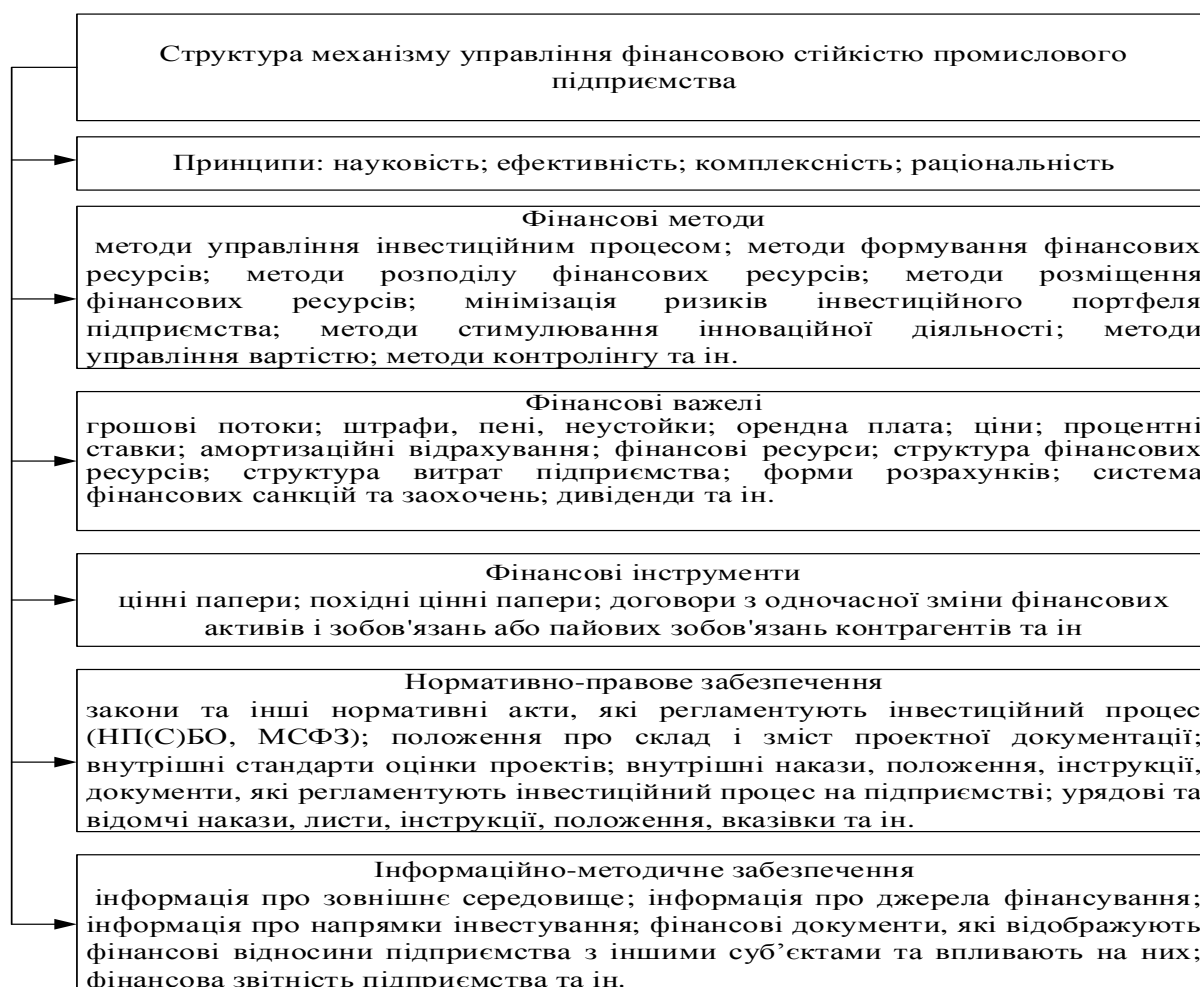

Рис. 5.3. Структура механізму управління фінансовою стійкістю промислового підприємства

Джерело: складено авторами за матеріалами [46]

Отже, для досягнення фінансової стійкості промислового підприємства необхідне якісне управління фінансовими ресурсами. Управління фінансовими ресурсами-це система, що поєднує в собі комплекс заходів, принципів і методів реалізації управлінських рішень. Ефективне управління фінансовими ресурсами на підприємствах сприяє формуванню його економічного потенціалу, тобто його складових – фінансового, виробничого, технологічного, ресурсного та кадрового, інноваційного, а також стимулює наявність необхідного рівня кредитоспроможності та конкурентоспроможності підприємства і його подальший стабільний економічний розвиток у перспективі.

На сучасному етапі розвитку підприємства зазнають негативного впливу різноманітних факторів, серед яких політична нестабільність, податкова нестабільність, проблема значної інфляції, обмежена доступність банківських кредитів, посилення конкуренції, невизначеність, спричинена війною, низька капіталізація фондового ринку та обмежений рівень технологічних інновацій. Ці фактори спричиняють значні перебої в обігу фінансових та матеріальних ресурсів, що призводить до значних дисбалансів, фінансових втрат та подальшого нанесення шкоди суб'єкту господарювання. Як наслідок, знижується фінансова стійкість та залежність суб'єкта господарювання, виникає загроза його поточній фінансовій безпеці. Тому важливого значення набуває забезпечення фінансової стійкості шляхом впровадження стратегічного підходу до управління підприємством.

Структура управління охоплює низку циклічних дій, пов'язаних з ідентифікацією факторів, що впливають на фінансову стабільність, формулюванням і подальшою реалізацією фінансових рішень на основі цих факторів.

Стратегічне управління фінансовою стійкістю підприємства має враховувати як цілі та завдання діяльності підприємства, так і тип фінансової стійкості, характерний для даного моменту часу.

До стратегічних цілей управління фінансовою стійкістю підприємства відносять: лідерство на ринку; максимізація вартості капіталу; максимізація прибутку; ефективне використання всіх видів ресурсів; уникнення банкрутства [47].

До тактичних цілей відносять – збалансованість сум та строків надходження та витрачання грошових ресурсів (достатність обсягів грошових надходжень; збільшення оборотності коштів підприємства); мінімізація витрат (зниження собівартості продукції) [47].

Кожному етапу фінансової стабілізації підприємств, що досліджуються відповідає певна внутрішня система. Ця внутрішня система зміцнення фінансової стійкості має «захисний» або «наступальний» характер.

Для більш ґрунтовного сприйняття економічних реалій і процесів, що відбуваються у бізнес-середовищі феросплавних заводів України, і, як наслідок, прийняття адекватних управлінських рішень, можна побудувати механізм досягнення фінансової стабілізації. На рис. 5.4. наведено інтегрована модель управління фінансовою стійкістю промислового підприємства.

Рис. 5.4. Інтегрована модель управління фінансовою стійкістю промислового підприємства

Джерело: сформовано автором

Для того, щоб АТ «Запорізький завод феросплавів» та АТ «Нікопольський завод феросплавів» досягли вищого рівня фінансової стійкості управлінням цих підприємств необхідно побудувати цілий ряд нових бізнес-напрямок за трьома осями зростання:

- розвиток ключових бізнес-напрямок та захист їх від конкурентів;
- розвиток нових бізнес-напрямок;
- створення реалістичних можливостей для майбутнього розвитку.

Таким чином, фінансова стійкість є однією із найважливішою характеристикою фінансового стану промислового підприємства і першим індикатором кризового стану. Питання управління фінансовою стійкістю є актуальним і важливим, оскільки оцінка її на підприємствах дає можливість управлінням приймати ефективні рішення у виборі стратегій з економічного розвитку підприємства. Політика управління фінансовою стійкістю підприємств повинна забезпечувати стійкість, платоспроможність, кредитоспроможність та конкурентоспроможність підприємств як у короткостроковому так довгостроковому періоді. Стратегія управління фінансовою стійкістю має відповідати вимогам антикризового фінансового управління підприємством, вибору раціонального кругообігу оборотного капіталу та оптимізації структури джерел його фінансування, забезпечення своєчасного оновлення необоротних активів та високого ефективного їх використання.

Література

- 1 Ковальчук Н.О. Фінансова стійкість вітчизняних підприємств як передумова їх стабільного функціонування. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. В. 11. С. 368–371.
- 2 Стригуль Л. С. Теоретико-методичне забезпечення визначення фінансової стійкості підприємств різних організаційно-правових форм в умовах мінливого середовища. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. № 6. С. 64-67
- 3 Скаковська С. С., Заблук Ю. В. Фінансова стійкість підприємства та її забезпечення. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. 2017. Вип. 1. С. 72-79.
- 4 Кучеренко К. В. Фінансова стійкість як чинник та індикатор економічної безпеки промислового підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2019. №7(2). С.44-46.
- 5 Домбровська С.О., Горбаченко М.Д. Фінансова стійкість підприємства: оцінка та шляхи підвищення. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. №3-4 (280-281), 2021. С. 28-34.
- 6 Мірошнікова Т.І. Особливості аналізу фінансової стійкості підприємства на підставі системи блок-показників за умов невизначеності та динамічності економічного середовища. Економіка і суспільство Випуск №3, 2016.
- 7 Партин, Г., & Папірник, С. Забезпечення фінансової стійкості підприємства за умов нестабільності середовища функціонування. *Mechanism of an Economic Regulation*, (3-4(97-98), 129-135. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.21>
- 8 Мороз Н. В., Блага О. В. Фінансова стійкість промислових підприємств України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2023. № 28(56). С. 96–101.
- 9 Чепка В.В., Матяш О.К. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. Економіка і суспільство. Випуск №11, 2017. С.649-655.
- 10 Міокова Г.І., Самсонова К.В. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства. Наукові записки КНТУ, вип. 11, ч.1, 2011. С.12-15.
- 11 Нетудихата К.Л., Кологрива К.С. Фактори фінансової стійкості підприємства. Регіональна економіка та управління. №1 (23), лютий 2019. С. 116-120.
- 12 Економіка підприємства [Текст] : навчальний посібник / ред.: Є. В. Мішенін, Є. О. Балацький. – Х. : Діса Плюс, 2016. – 160 с.
- 13 Козлова О. С. Методика оцінки фінансової стійкості підприємства. Науковий журнал «Молодий вчений». 2017. № 10 (50). С. 914-917.
- 14 Гринчущький В.І. Економіка підприємства : навчальний посібник / Гринчущький В.І. – К : Центр учбової літератури, 2010. – 299 с.
- 15 Наумова М. Моделювання як інструмент соціально-економічного управління в умовах нестабільності. *Evropsky casopis ekonomiky a managementu*. 2020. Vol. 6. P. 20–28. DOI: <https://doi.org/10.46340/eujem.2020.6.4.3>
- 16 Мясников В. О. Інтегральна оцінка стану та рівня інноваційного потенціалу як основа адаптивного управління машинобудівними підприємствами. Бізнес-Інформ. 2018. № 1. С. 85–92. URL: https://www.business-inform.net/pdf/2018/1_0/85_92.pdf.
- 17 Андренко О. А., Мордовцев О. С., Мордовцев С. М. Інтегральний індекс фінансового стану підприємств водопровідно-каналізаційного господарства України. Комунальне господарство міст. 2019. Т. 7 (153). С. 18–23. URL: <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/5473/5396>.
- 18 Yakovlev V., Druhova O. Analysis of management of production potential of machine-building enterprises of Kharkiv region. *Three Seas Economic Journal*, vol. 2, no. 3, pp. 124–129. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5150/2021-3-16>.

- 19 Фат'янов Д. В. Методичне забезпечення оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносин. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2022. № 16. С. 42–50. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2022-16-05>.
- 20 Янковий О. Г., Буздиган М. О. Багатовимірний статистичний аналіз виробничого складника ділової активності підприємств газової промисловості. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 21. С. 462–470. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/89.pdf>.
- 21 Михайлик О. М. Застосування економіко-математичного моделювання для діагностики фінансового стану підприємства. Економіка та суспільство. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-87/>
- 22 Tomczak S. (2020). Multi-class Models for Assessing the Financial Condition of Manufacturing Enterprises/ Contemporary economics, 14, 219–235. URL: <https://www.researchgate.net/publication/342411400>
- 23 Клебанова Т., Димченко О., Рудаченко О. Оцінка, аналіз і попередження кризового стану підприємств житлово-комунального господарства : монографія. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. 193 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83143667.pdf>
- 24 Чаговець Л., Чаговець В., Діденко А. Технологія Data Mining у моделюванні нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів. Бізнес Інформ. 2020. № 3. С. 82–91. URL: https://www.business-inform.net/article/?year=2020&abstract=2020_3_0_82_91
- 25 Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями / Постанова Правління Нацбанку України № 351 від 30.06.2016 р. (із змінами). URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=62899198>
- 26 Порядок проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самокупності, а також визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара / Наказ Міністерства фінансів України № 616 від 14.07. 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1095-16/stru/page2>
- 27 Андренко О. А., Мордовцев О. С., Мордовцев С. М. Інтегральний індекс фінансового стану підприємств водопровідно-каналізаційного господарства України. Комунальне господарство міст. 2019. Т. 7 (153). С. 18–23. URL: <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/5473/5396>.
- 28 Левкович О.В., Калашнікова Ю.М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. Ефективна економіка №4, 2021.
- 29 Матвійчук А. В. Моделювання фінансової стійкості підприємств із застосуванням теорій нечіткої логіки, нейронних мереж і дискримінаційного аналізу // Вісник НАН України. — 2010. — № 9. — С. 24—46.
- 30 Матвійчук А. В. Штучний інтелект в економіці: нейронні мережі, нечітка логіка: монографія / А. В. Матвійчук. — К.: КНЕУ, 2011. — 439,
- 31 Sinan Altug, Mo-Yuen Chow & H. Joel Trussel. Fuzzy Inference Systems Implemented on Neural Architectures for Motor Fault Detection and Diagnosis // Transactions on industrial electronics IEEE. — vol. 46 — No. 6. — December, 1999
- 32 Шийко В.І. Вдосконалення методики оцінювання фінансової стійкості підприємств галузі електроенергетики. Ефективна економіка. №5, 2018.
- 33 Кучерова Г.Ю. Антикризисне управління машинобудівним підприємством на засадах рефлексії / Г.Ю. Кучерова // Інституціональний вектор економічного розвитку / Institutional Vector of Economic Development: збірник наукових праць. МІДМУ "КПУ". — Вип. 8 (1). — Мелітополь: Вид-во КПУ, 2015. — С. 145—154.
- 34 Васильченко, Г.В. Теоретичні аспекти дослідження поняття «управління фінансовою стійкістю» / Г.В. Васильченко // Економічний форум. 2012. № 2. С. 43–47.

- 35 Гарасюк, О.А. Удосконалення поняття управління фінансовою стійкістю / О.А. Гарасюк, К.В. Богачевська // Економіка і регіон. 2012. № 3 (34). – С. 228–232.
- 36 Єлєцьких С.Я. Послідовність етапів процесу управління розвитком промислового підприємства з позицій забезпечення його фінансової стійкості / С.Я. Єлєцьких // Науковий огляд. 2014. Т. 8, № 9. С. 41–57.
- 37 Кравченко, М. Концептуальні основи управління фінансовою стійкістю підприємства / М. Кравченко // Схід. 2011. № 4 (111). С. 39–43.
- 38 Кузенко, О.Л. Теоретичні підходи до визначення сутності управління фінансовою стійкістю підприємства / О.Л. Кузенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 43. С. 152–157.
- 39 Бодарева Т.І. Управління фінансовою стійкістю підприємства / Т.І. Бодарева, Л.В. Шірінян // Причирноморські економічні студії. Випуск 35. 2018. С.85-90.
- 40 Скляр Г. П. Механізм забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації та його удосконалення в умовах перехідної економіки [Електронний ресурс] / Г. П. Скляр, О. О. Педик. – Режим доступу : <http://www.ukrcoopjournal.com.ua/num/Csljar.htm>.
- 41 Ковальчук Т. І. Оцінка фінансової стійкості підприємства [Електронний ресурс] / Т. І. Ковальчук, Ю. Ю. Цивак. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-11-2016/19-vipusk-11-cherven-2016-r/2124-kovalchuk-n-o-rusnak-t-v-finansova-stijkist-vitchiznyanikh-pidpriemstv-yak-peredumova-jikh-stabilnogo-funktsionuvannya>
- 42 Герасименко А. М. Дослідження сутності фінансової стійкості підприємства та визначення етапів управління нею / А. М. Герасименко // Управління розвитком. – 2011. – № 7(104). – С. 130–133.
- 43 Ходякова О. В. Механізм стратегічного управління фінансовою стійкістю промислово-господарських систем / О. В. Ходякова // Економіка та організація управління. – 2010. – № 7(1). – С. 91–104.
- 44 Кравченко М. С. Сутність фінансової стійкості промислового підприємства / М. С. Кравченко // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2. – С. 61–63.
- 45 Юдіна, С., Галаганов, В., Стребіж, М. Методичний підхід до управління фінансовою стійкістю підприємства. Економічний простір, (187), 2023, с. 178-183.
- 46 Масленников Є.І. Механізм управління фінансовою стійкістю промислового підприємства Ефективна економіка №1, 2015.
- 47 Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. № 43. С. 77 - 81.
- 48 Офіційний сайт АТ «Нікопольський завод феросплавів» <https://www.nzf.com.ua/main.aspx>
- 49 Офіційний сайт АТ «Запоріжський завод феросплавів » <http://zfp.com.ua/>

Наукове видання

**ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Колективна монографія

за редакцією В.І. Чобіток

технічні редактори:

М.М. Чуйко

А.С. Махінова

Підписано до друку 20.05.2025. Формат 60x84/16
Умовн. друк. арк. 40,5 Наклад 300 прим. Зам. № 20-05

Видавництво і друк ФОП Іванченко І. С.
пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135
тел.: +38(050/093)4024350

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників та розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4388 від 15.08.2012 р.
www.monograf.com.ua